

МІНІСТЕРСТВО ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ МЕДИЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНА УСТАНОВА «ІНСТИТУТ ГРОМАДСЬКОГО ЗДОРОВ'Я
ім. О.М. МАРЗЄЄВА НАМН УКРАЇНИ»

ІНФОРМАЦІЙНИЙ ЛИСТ

ПРО НОВОВВЕДЕННЯ В СИСТЕМІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я

Підстава: рішення Вченої ради
ДУ «ІГЗ ім. О.М. Марзєєва НАМН України»
Протокол № 6 від «07» червня 2023 р.

КАНЦЕРОГЕННІ РЕЧОВИНИ: КЛАСИФІКАЦІЯ НЕБЕЗПЕКИ, ШЛЯХИ ВПЛИВУ, ДЖЕРЕЛО ІНФОРМАЦІЇ

УСТАНОВИ-РОЗРОБНИКИ:

ДУ «ІНСТИТУТ ГРОМАДСЬКОГО ЗДОРОВ'Я
ім. О.М. МАРЗЄЄВА НАМН УКРАЇНИ»

АВТОРИ:

д.мед.н.Бабій В.Ф.
д.мед.н., проф. Черниченко І.О.
д.б.н. Литвиченко О.М.
к.б.н. Кондратенко О.Є.
Главачек Д.О.

Київ - 2023

Суть впровадження: оцінка небезпеки впливу канцерогенних факторів повітряного середовища на здоров'я населення і працюючих.

Пропонується для впровадження у практику роботи обласних центрів контролю та профілактики хвороб МОЗ України, установ охорони здоров'я, охорони навколишнього середовища та природних ресурсів, проектних та конструкторських організацій, адміністрації та відділів охорони праці або уповноважених на те осіб підприємств, установ, інших суб'єктів діяльності, а також профспілкових та інших громадських організацій.

Лист складено за результатами виконання науково-дослідної роботи «Розроблення системи гігієнічних нормативів для канцерогенонебезпечних чинників атмосферного повітря та повітря робочої зони на основі прийняттого ризику та гармонізація їх до вимог ЄС», № Держреєстрації 0120U105428.

Сучасні уявлення щодо ролі канцерогенних факторів, зокрема хімічних канцерогенів, у формуванні онкопатології людини склалися головним чином протягом останніх 60 років. Канцерогенні фактори, за визначенням експертів Міжнародної агенції з вивчення раку (МАВР) – це фактори, вплив яких викликає або достовірно збільшує частоту виникнення доброякісних та/або злоякісних пухлин у людей та тварин або скорочує період їхнього розвитку. Згідно з оцінкою МАВР, отриманою на основі інформації щодо розповсюдження канцерогенів в оточенні людини та результатів онкоепідеміологічних досліджень, близько $\frac{3}{4}$ пухлин людини залежить від такого впливу.

Враховуючи необхідність гармонізації нормативно-законодавчої бази, в сфері профілактичної медицини відповідно до вимог ЄС, у даному листі наводяться результати аналізу сучасної вітчизняної нормативно-методичної бази щодо визначення канцерогенної небезпеки забруднення повітряного середовища для населення.

За результатами аналізу оновлено «Перелік речовин, продуктів, виробничих процесів, побутових та природних факторів, канцерогенних для людини» (Гігієнічний норматив ГН 1.1.2.123 - 2006).

За основу було взято класифікаційні характеристики МАВР, за якими наявні на сьогодні хімічні канцерогенні чинники поділяються на 4 групи за критерієм їхньої небезпеки для людини.

До першої групи включено речовини (фактори), групи речовин, виробничі процеси та природні фактори, які є *безумовно* канцерогенними для людини. Обов'язковою умовою для включення у цю групу, на думку експертів, мають бути епідеміологічні докази причинного зв'язку між впливом конкретного фактора і розвитком раку.

До другої групи включено речовини, ймовірно канцерогенні для людини. Ця група у свою чергу поділяється на дві підгрупи – 2А та 2В. До підгрупи 2А відносяться фактори з більшим ступенем доведеності (*ймовірно* канцерогенні для людини), до групи 2В – з меншим ступенем доведеності (*можливо* канцерогенні для людини).

До третьої групи включено фактори, які на підставі наявних даних не можуть бути класифіковані як канцерогенні по відношенню до людини, але для яких є докази канцерогенності для тварин.

До четвертої групи включено речовини, для яких існують переконливі докази відсутності канцерогенності для людини.

На підставі даної класифікації МАВР розробляються національні стандарти і не є винятком в цьому відношенні Україна, де діючий до останнього часу «Перелік речовин, продуктів, виробничих процесів, побутових та природних факторів, канцерогенних для людини» (ГН 1.1.2.123 - 2006), який базується на матеріалах МАВР та результатах досліджень вітчизняних науковців, після переробки і доповнення затверджено і введено у дію згідно з наказом Міністерства охорони здоров'я України від 20.06.2022 р. № 10/54 та зареєстровано у Мін'юсті України 11 08.2022 р. № 910/38246.

Цей «Перелік речовин, продуктів, виробничих процесів, побутових та природних факторів, канцерогенних для людини» є нормативним правовим документом, що діє на всій території України і за результатами епідеміологічних та експериментальних досліджень визначає канцерогенну небезпеку для людини хімічних, фізичних та біологічних факторів середовища життєдіяльності, а також ряду виробничих процесів. У «Перелік речовин, продуктів, виробничих процесів, побутових та природних факторів, канцерогенних для людини» найбільш повно наводяться хімічні речовини з канцерогенними властивостями, наявні на сьогодні їхні гігієнічні нормативи допустимого вмісту у різних середовищах, а також професійні захворювання, які можуть виникати внаслідок їхнього впливу.

На розвиток цього документа розроблено методичні рекомендації щодо оцінки канцерогенних та неканцерогенних ризиків для людини від забруднення повітряного середовища.

У результаті аналізу вітчизняної бази гігієнічних нормативів допустимого вмісту канцерогенних речовин у повітряному середовищі (атмосферного повітря населених місць та повітря робочої зони), було визначено 130 речовин з наявними канцерогенними властивостями.

Установлено, що за критерієм канцерогенного ризику діючі на сьогодні гігієнічні нормативи для більшості речовин в атмосферному повітрі населених місць (30 із 44) не є безпечними і не відповідають вимогам ЄС та світових практик. Це стосується також 33 сполук, які реєструються у повітрі робочої зони.

Для підвищення якості вітчизняних гігієнічних нормативів в ДУ «Інститут громадського здоров'я ім. О.М. Марзєєва» здійснюються роботи з розрахунку дозо-ризикових залежностей для канцерогенних речовин як основи визначення ГДК для повітряного середовища за критерієм прийняттого ризику відповідно до вимог ЄС.

Загалом зазначені матеріали передбачається використовувати при:

- проектуванні, реконструкції та санітарно-гігієнічній паспортизації виробництв, що застосовують та/або виробляють канцерогенні речовини та продукти;
- атестації робочих місць на відповідність вимогам охорони праці, а також для встановлення зв'язку онкологічного захворювання із професійною діяльністю;
- оцінці якості атмосферного повітря населених місць та повітря робочої зони;
- організації та проведенні заходів щодо профілактики злоякісних новоутворень.

Подальші кроки в цьому напрямку дозволять підвищити ефективність забезпечення безпеки населення на сучасному рівні знань з урахуванням ризиків для здоров'я за впливу аерогенного хімічного навантаження. При цьому практичне впровадження на державному рівні методології оцінок ризику дозволить гармонізувати систему регулювання та контролю якості повітряного середовища із сучасними рекомендаціями провідних міжнародних організацій країн ЄС та США.

Більш детально з даними, наведеними у листі, можна ознайомитися з наступних матеріалів:

- «Перелік речовин, продуктів, виробничих процесів, побутових та природних факторів, канцерогенних для людини» (Наказ МОЗ України від 20.06.2022р №1054, зареєстровано у Міністерстві юстиції України 11 08. 2022 р. за № 910/38246 (Документ знаходиться на сайті МОЗ України).
- Методичні рекомендації «Оцінка ризику для здоров'я населення від забруднення атмосферного повітря. МР 2.2.12-142-2007. Київ, 2007 (Оновлений варіант знаходиться на затвердженні МОЗ України).
- До питання перегляду нормативної бази хімічних канцерогенів у повітряному середовищі за критерієм ризику// Довкілля та здоров'я № 2 (103), 2022, С. 42 - 49.

– Хімічне забруднення атмосферного повітря і сучасна політика щодо його якості на міжнародному рівні та у провідних країнах світу// Довкілля та здоров'я № 1 (106), 2023, С. 35 - 42.

За додатковою інформацією звертатися до укладачів інформаційного листа: ДУ «Інститут громадського здоров'я ім. О.М.Марзєєва НАМН України», Литвиченко Ольга Миколаївна, тел.: (044) 292-13-94.

Анотованим описом Інформаційного листа є ***Повідомлення про наукову продукцію Реєстр № 69/10/24***, яке ввійшло до ПЕРЕЛІКу наукової (науково-технічної) продукції, призначеної для впровадження досягнень медичної науки у сферу охорони здоров'я (Випуск 10), затверджений МОЗ України та НАМН України 11.04.2024р. / ДНП «Центр тестування», www.testcentr.org.ua